

Az évadkezdet koncertjeiről

Évadkezdetkor általában nagy a lelkesedés; a közönség a nyári szünet után akkor is a rá-találás örömeivel ízelgeti a koncert-léghőket, ha az elmúlt hónapokban megannyi alkalommal hallgatott (általában valamilyen szempontból „szokatlan” körülmények között) élő-zenét. A bérletesek hagyománykedvelése még erősebb – számukra az ismert előadók újrachallgatása eleve élményt jelent. Nem véletlen tehát, hogy a Danubia-bérlet első estjén meleg fogadtatásban részesült a **Danubia Szimfonikus Zenekar**, állandó karmesterével, Héja Domonkossal és a szólistával, a közelmúlt (nemzetközi) versenygyőztesével, Kokas Katalinnal. A zenekar ezt megelőzően, már szeptember 14-én közönség elé lépett (e sikeres hangversenyről lapunk előző számában beszámoltunk) – ilyen szempontból tehát nem kellett tartanunk az „összerázódás” esetlegességeitől. Mégis, a zenei értékeket illetően, szeptember 20-i szereplésük korántsem érdemel maradéktalan elismerést, bár taps volt, bőven!

Ezzel a műsorral évadot indítani – finoman szólva, meggondolatlanság, felelőt-lenség. Akkor is, ha – finom pszichológiai érzékkel – sikeres fogadtatás várható. Enescu: I. román rapszódiaja hatásvadász módon került a műsor élére (merthogy valóban igaz, ami a közhelyekben gazdag kísé-rőszövegben olvasható: a mű jellegzetes, dús színeket megjelenítő, cigányos dallamai és igen eredeti ritmusokat felvonultató népi táncai soha nem tévesztik el hatásukat a közönségre). Olcsó megoldás ez olyan muzsi-kusok részéről, akik máskor nem élnek vissza a komolyzenei örökzöldek eleve-bo-rítékolt sikerével, hanem kidolgozott, jól fel-épített interpretációjukkal tovább erősítik a hallgatóság meggyőződését, kedvencei érté-két illetően.

Bartók II. rapszódijának zenekar-kísére-tes verziója korántsem tartozik ama Bartók-művek közé, melyeket felismerés-szinten ismernek a hallgatók és anyanyelvi szinten az előadók. Tovább nehezíti a helyzetet, hogy autentikus népzene-ismeretet feltételez, s ez feladatként korántsem hárítható kizárólag a karmesterre és a szólistára. És ha az előbbi helyzete magaslatán is lenne – lehetetlen mindent „kézről játszani”. Igyekezett volt, de maga a mű nem szólalt meg. Hasonlóképp kiegyenlítettlen teljesítményt regisztrálhat-

tunk a fiatalkori Hegedűverseny esetében is (kiváltképp a II. tételben). Megkockázatom: a zenekari játékosok csupán fragmentálisan ismerik Bartók zenei nyelvét, tehát az anyanyelvi szint legfeljebb a köznyelvi fordula-tok ismeretéig terjed. Olyan kirakós-játék-ban vesznek részt, amelynek végcélja nem ismeretes előttük, de saját adalékaikat igye-keznek minél nagyobb számban és kidolgo-zottan eljuttatni a kompozíció meghatározott pontjaira. Így a későbbiekben a fejlődés-javítás feladata kizárólagosan a dirigensre hárul, mert a formaegészek felépítésében ko-rántsem partnerei a hangszertechnikailag egyébként kitűnő játékosok. Hatástalanok maradtak a szólista vizuális gesztusai is; könnyen hiteltelenné válhat az átélés, a kife-jezés megannyi érzékeltetése, ha a látványt nem igazolja a hangzás. Tehát hiába a figyelemfelkeltő látványos indítás, ha a ze-nei anyag megjelenítése csakhamar jelen-téktelenné válik, s felesleges a szólistikus szakasz után a mozgásos koreográfia, ha a csúcspont megformálása nem eléggé sike-rült – a mimikai pótcselekményről nem is beszélve.

A szünet után azt kellett észlelnünk, hogy Brahms: I. szimfóniája esetében továbbra is élt a távolságtartás az interpretációban. Le-het, hogy a különböző stílusú (ismertségű, nehézségű) repertoár birtokbavétele során fáradt a befogadókészségük a zenei szépség, mint olyan iránt? Szívesebben írom a bi-zonytalanság és a kapkodás számlájára, hogy egyik stílusban sem tudtak a próbák so-rán élménytadóan elmélyülni.

* * *

Évadnyitó koncertként Bartók-esttel jelent-kezett szeptember 23-án a **Nemzeti Filhar-monikus Zenekar**, Kocsis Zoltán vezényle-tével, Zsoldos Bálint közreműködésével. Tekinthejtük a Bartók-évad nyitányának is (hiszen idén szeptember 26-a: a komponista halálának 60. évfordulója, míg a jövő év március 25-én születésének 125. évforduló-ját ünnepelhetjük), amelynek műsora érde-kességeket sorjázott, ráadásul a koncepció arra irányult, hogy a környezetében készült kompozíciókkal megvilágítsa A fából fara-gott királyfihoz vezető utat. Az Erdélyi tán-cok és a Román népi táncok eredeti verziója egyaránt zongorára készült, s most inyen-

ceknek való élmény volt hallgatni, amint Kocsis ezúttal a zenekaron zongorázik. Nyil-vánvaló, hogy ebben a megváltozott dimen-zióban is ugyanannak a lényegnek a kifeje-zésére törekszik; ám amit a klaviatúrán egyszemélyben valósít meg (alkalmasint „csoda”-ként), annak hangzó realizálását most hangszeresekre (szólistákra és szóla-mokra) kellett bízni. A sziporkázó hang-szín-játék bravúrja emlékezetes marad mindazok számára, akik nem elégedtek meg pusztán az ismert dallamok újrachallgatásá-val, hanem a ténylegesen felcsendülő hang-zást figyelték. Az op. 2. Scherzo hallgatása közben el-elkalandozhatott a figyelem. Ne-héz nem töprengeni a sors kiszámíthatatlan-ságán (a mű 1904-ben készült, a következő évben a Bartók által „letiltott” bemutatót követően csak 1964-ben került közönség elé – s azóta is ritkán). Furcsa elgondolni: 23 éves a szerzője – a tervezett bemutató idején is fiatalabb, mint a mostani előadás szólistá-ja. S bár a kutatás nagyrabecsüli a Scherzót, melyben már felfedezhető csírája olyan je-lenségeknek, melyek később Bartók egyéni hangvételéhez tartoznak, mégsem honoso-dott meg a pódiumon. Most is kuriózumnak hatott; nehéz megítélni, gyakori újrachallga-tás során megszeretnénk – vagy épp azért nincs igény repertoáron tartására, mert a későbbi művek ismeretében valamiképp „aktualitását veszítette”. A szólista felelős-ségteljesen tolmácsolta szólamát, karmester és zenekar értő partnereként. A koncert má-sodik része a Nemzeti hangversenyterem gazdag lehetőségeinek további kiaknázását célozta meg; a Mandarin tavaszi, M. Tóth Géza animációs filmjével való megszólalta-tása után ezúttal bábokkal került színre a táncjáték. A „komoly” közönség számára üdítő látvány-adalék komoly feladatot je-lenthetett a Budapest Bábszínház mű-vészeinek, akik évtizedeken keresztül hang-felvétellel báboztak – most pedig a hosszabb verzió élő előadásához kellett alkalmazkod-niuk, feltehetően debütálásukkor a főváros legnagyobb koncerttermében (Királyfi: Erdős István, Királylány: Szakály Márta, Tündér: Kovács Marianna, Fából faragott ki-rályfi: Gyurkó Henrik, a természeti erők, fák, vizek megjelenítőiként Bánky Eszter, Csajághy Béla, Gruber Hugó, Juhász Ibolya, Kemény István és Papp Orsolya). Zenekari

árokba kerültek a hangszeresek, ám a produkció – természetesen – ezúttal is olyan volt, ami megállná a helyét a pódiumon is. Felkészült muzsikuskok játéka: játék volt nekik, kikapcsolódás a környezetváltozásból adódóan – legalábbis erre vall a felszabadultan mosolygó karmester gesztusa, amikor, mintegy operakarmesterként az árokba int, felállítva együttesét.

* * *

Bartók halálának 60. évfordulóján, szeptember 26-án a **Magyar Rádió Szimfonikus Zenekara** a Művészetek Palotájában adott Bartók-estet. E koncertet (a 3. zongoraversenyt és A kékszakállú herceg vára hangverseny-előadását) csakúgy, mint három nappal később, a Zeneakadémián ugyancsak Fischer Ádám vezényletével tartott hangversenyt (műsora: Ligeti: Lontano, Bartók: A csodálatos mandarin – szvit és Mahler: I. szimfónia), egyenes adásban közvetítette a Bartók Rádió. Így – jóllehet, pontosan felmérhetetlen, hogy mennyien hallgatták figyelmesen a programon szereplő műveket – talán kevésbé szomorú, hogy (annak ellenére, hogy minden jegy elkel), szálanalmasan foghíjas volt a Nemzeti Koncertterem és a Zeneakadémia nézőtere sem telt meg. Sajnálatos, mert az élő előadás atmoszférája, a hangzástér élménye szavakkal megoszthatatlan, csupán átélés révén lehet hozzájutni.

Akkor is sajnálatos, ha a legtöbb műsor-szám hangfelvételeken könnyen, több előadásban hozzáférhető – netán sokan úgy gondolják, eléggé ismerik a műveket. Pedig Bartók zenéje még mindig tartogat meglepetéseket, s szinte valamennyi interpretációnak van sajátos tanulsága. Elgondolkozhatunk például a bartóki zenei nyelv „anyanyelvi szintű” ismeretének kérdésén arról is, vajon a sokszor-játszott újbóli előadása eredményezhet gyümölcsöző előadást – vagy ellenkezőleg, épp az újdonság-élmény hat lelkesítően az előadókra. Ránki Dezső az általa gyakran megszólaltatott 3. zongoraversenyt inkább csak „újrajátszotta”, a reprodukció érzete erősebb volt, mint a tényleges jelenlété, ami azt eredményezhetné, hogy a hallgató úgy véli: ott és akkor születik a mű. A kékszakállú herceg vára esetében talán épp „rádiózenekarságuk” nehezítette a zenekar dolgát; azok a muzsikuskok, akik hozzászoktak ahhoz, hogy kevés próbával rögzíthető előadást kell produkálniuk, sok szempontból mechanikus kotta-függők. A kísérés külön feladat a számukra – nem véletlen, hogy

gyakran érződött az erőlködő igyekezet, hogy sikerüljön teljesen pontosan együtt lenniük az énekesekkel. Ilyenkor aligha lehet kizárólag a karmester kezére hagyatkozni – hiszen amire megfogalmazódik s eljut hozzájuk az információ, szinte máris késésben lennének! Speciális professzionalizmusuk eleve predesztinálná őket új művek bemutatására (a Lehel György névvel fémjelzett korszakban ez szinte természetes gyakorlatnak tűnt), s nem véletlen, hogy gyakran játszanak koncerttermeinkben ritkán felszendülő kompozíciókat. Ligeti: Lontanójának hallgatása közben elismeréssel adózhatunk a dinamikai arányokat érzékenyen megvalósító előadásért. A Zeneakadémiai koncerten azonban a két keret-mű kétségkívül áldozatul esett a Bartók-szvit alapos igényes kidolgozottságának. Az mindenestre figyelmeztető lehet: amikor Fischer Ádám hallhatóan „segíti” valamely szólót vagy hangszercsoportot, akkor baj van. Vagy ritmustalan (ezért a dirigens ritmizáló szöveges inspirációja), vagy az arányokkal elégedetlen. Amennyiben az ilyesfajta másodlagos karmesteri beavatkozás kizárólag a próbákra korlátozódik, vélhetőleg az ő igényeit is kielégítő produkció születik a koncerteken. Nem hagyhatjuk viszont említés nélkül a hangzás hajlékonyságát; óriási a dinamikai skálája, s mind hirtelen változásokra, mind fokozatos módosulásokra képes. Ebből adódóan érvényre jut a partitúrák megannyi színe, s képesek egyazon dinamikai szintnek is – az adott mű adott részletének megfelelően – különböző jelentést-tartalmat tulajdonítani. Összességében akkor is megérdemelt volt a lelkes tetszésnyilvánítás (főképp a Mandarin-szvit után), ha ezúttal nem hiányoljuk az élő-koncert hangfelvétele való rögzítését.

* * *

A szeptember-végi Bartók-kínálatból legszívesebben a **Magyar Telekom Szimfonikus Zenekar** 27-i hangversenyére gondolok vissza. Mozart: Esz-dúr sinfonia concertantéja előtt a Magyar képeket, majd szünet után a Zene húros hangszerekre, ütőkre és cselesztára című „alap-művet” tűzték műsorra. Ezúttal Mozart lett a kárvallott; a négy szólista (Káli-Fonyódi Fruzsina, Reé György, Olajos György és Ember Dániel) korántsem képvisel azonos színvonalat hangszerjáték, s főképp stílusismeret terén, s ez gyakran bántó pillanatokat eredményezett. A Magyar képek tételei a zenehallgatáshoz kedvteremtő bevezetesként szolgáltak,

kellems hallgatnivalót kínálva. A Mozart-mű közönségsikere elsősorban a szerzőnek, másodsorban a műnek, s csak utoljára az interpretációnak szólhatott. A második részben azonban megtörtént a csoda. Talán épp azért, mert mindenki tudta, hogy nagy fába vágják – közösen – a fejszét. Ligeti András híres memóriája (ami nem merül ki pusztán a kotta nélkül is biztonságos koreográfiában) ezúttal rendkívül gyümölcsözőnek bizonyult. A bartóki muzsika szókinccse ezúttal nagy és választékos; anyanyelvi tudását legfeljebb a karmestertől várhatjuk el. Alapfeltevél ez az értő kottaolvasáshoz, csak ennek birtokában remélhetjük, hogy a szerzői közlések ne csak üzenetté, hanem (ezúttal talán nem túlzás megkockáztatni:) kinyilatkoztatássá lényegülhessenek át. Szokás tudni, hogy a Zenében Bartók a *sonic stage* megvalósításával speciális sztereó-hatást szándékozott megvalósítani. Amikor látjuk a muzsikuskokat, feltűnő az elhelyezkedésük – s csakhamar ki-ki felfedezheti a két-zenekaros „felállást”. Aki korábban valamennyire ismerte magát a zenei anyagot, fokozottan figyelhet a térbeli megjelenítésre. Ligeti András irányításával biztonságban érezheték magukat azok a zenekari játékosok is, akik először vettek részt a Zene megszólaltatásában. Hadd osszam meg olvasóimmal azt a tanulságos megjegyzést, amelyet egy általam nagyrebecsült zeneszerző tett: minden hangszeres számára az az előadás számít „bemutatónak”, amelyen ő először játssza a művet. Feltételezem, a Magyar Telekom Szimfonikus Zenekar tagjai közül sokak számára adott ilyen élményt a 27-i előadás; éppen ezért örvendetes a jó előadás és az elismerő fogadtatás (nem mértem az időt, de érzésem szerint nemcsak tovább, de intenzívebben is szólt a taps a Zene elhangzása után!). Most már csak arra lenne szükség, hogy a közeljövőben még jó-párszor eljátszhatassák – hogy a megtanultak tudásanyagként rögzülhessenek. Olyan tanulság ez, amely nem marad meg a mű keretei között, hanem kihat más kompozíciókra is – s bár csak arra inspirálná a következő évadok műsorterveinek összeállítását, hogy bátran bízzák a zenekarra a már bebizonyítottan *remek* művek előadását is. A mű elhangzása után ezúttal helyénvaló volt, hogy a játékosok „lazítsanak”: a pult-társak és a muzsikustársak nyilvánvalóan a zenéről beszéltek, de az arcok (önkéntelenül is) még beszédebben árulkodtak arról az örömről, amellyel teljesítményük megérdemelt fogadtatását nyugtázták. Remélhetőleg tartós marad ez az öröm – kedvet és erőt adhat a munkaiénye-

sebb feladatok igényes kivitelezéséhez. Kövesse a remek kezdetet hasonló folytatás!

* * *

Ősszel az Universitas-bérlet első koncertjén a Zene Világnapján lépett fel először a Zeneakadémián vezető karmestere, Hollerung Gábor vezényletével, a **Budafoki Dohnányi Ernő Szimfonikus Zenekar**. Az ünnepi időpont különösen értékessé tette a gesztust, hogy az együttes prim-szólama egyik tagjának, a zeneszerző-hallgatóként Vajda János növendék Pánczél Tamásnak Klezmerszvitjével kezdődött a koncert. A folytatásban váltakoztak a hagyományos és meglepetés-elemek: Mozart: G-dúr fuvolaversenye után, meglepetés-ráadásaként egy török szerző művét szólaltatták meg, a szólista Yossi Arnheim honfitársának közreműködésével, aki az arab ud művésze. Az első rész a hosszúsága ellenére sem volt fárasztó (feltehetőleg játszani sem), így figyelmes közönség hallgatta a szünet után Mendelssohn méltán kedvelt III., Skót szimfóniáját.

Vegyes műsor, ám utólag úgy tűnik, praktikus összeállítás. A Klezmer-szvit jól megkomponált négytételes darab, a szerző a klezmer köznyelvi fordulataiból hangulatos-arányos tételeket sorjázta. A megnövekedett apparátusból adódik, hogy néha módosulnak az arányok, a jellegek: a hegedű például (tekintettel a szólamszerű megszólaltatásra) lemond a virtuóz fordulatokról, viszont a jól adagolt fúvós-hangszínek, szolisztikusan, visszaadják az „eredeti” atmoszférát. Vonószempontból rendkívül hasznos az ilyen játszanivaló: a már-már szolisztikus karcsúságú szólamokat ugyanis nem elég „együtt” játszani, hanem a minden játékosra nézve kötelező, azonos formálásmód is alapfeltétel. Ez a fajta aktív-értelmezett kottaolvasás meghozza az eredményét más kompozíciók esetében is. Hasonlóképp a ráadás-darabban is éppen a vonósok homogeneitását élvezhettük (az ilyen művek, zenei értéküktől függetlenül) rendkívül hasznosak.

Mozart fuvolaversenyét maximum jólnevelten hallgathattuk végig – ezúttal aligha találtunk benne élményforrást. Üzembiztos megszólaltatása (újrajtszása) volt a partitúrának, nem több. Ráadásul, a cadenza (melyről nem derült ki, hogy kitől származik) semmiféle elismerésre nem adott okot.

Végeredményben, az első rész nem volt több, mint hangulatos előkészítése a másodiknak, ahol érezhetően nagyobb személyes aktivitással vett részt a mű megszólaltatásában valamennyi játékos. Itt „élt” a zenekar, „éltek” a karakterek, hangulatok – s a hall-

gató önfeledten gyönyörködhetett. Kiváltképp a finálé volt hatásos, Hollerung Gábor stílusát-egyéniségét ismervé vártuk is ezt – s várakozásunkban nem kellett csalódnunk. Himnikussá nemesedett a hangzás, és így a megajándékozottság érzésével távozott a közönség a koncertteremből.

* * *

És még mindig a **Budafoki Dohnányi Ernő Szimfonikus Zenekarról**. Akár tudatosan, akár véletlenül alakult így, szép összefüggés, hogy éppen Jom Kipur engesztelő idejére időzítették a II. világháború áldozatainak emlékére rendezett Izraeli-magyar közös koncertet. Az október 16-án a Budapesti Kongresszusi Központban tartott est ikerhangversenyére novemberben kerül majd sor Tel Avivban. (Hogy miért kell egy ilyen programhoz „jó szórakozást” kívánni, az udvariasság örvendetes gesztusán túl elszomorító: ennyire formálissá vált anyanyelvi szövegértelmezésünk és kifejező-készségünk?)

Aharon Harlap: Apám nem mond áldást a kenyérré című dalciklusát (Jakov Barzilai költeményeire) Lukács Éva szólója avatta katartikus élménnyé. Bartók kétzongorás-ütőhangszeres Szonátájának zenekarkíséretes verziója csendült fel. A zongora-szólamokat az izraeli-japán házaspár, Yuval Admony és Tami Kanazawa játszotta, ütősként a zenekar két tagja, Tóth János és Nagy Zsolt kapott lehetőséget a megmértetésre. A zene nem ismer határokat szlogen igazságát csak diszkrétan megkérdőjelezve, kénytelen vagyok megállapítani, hogy az értő kottaolvasásra való törekvés azonban igencsak korlátozott mértékű. Ráadásul ismételen kiderült, hogy hiába a legpontosabb dirigensi irányítás, kézzel nem mindig lehet „összerendezni” az előadókat. Kiváltképp olyankor volt bántó a belső azonosulás hiánya, amikor minimális, ám jól hallható eltéréssel szólaltatta meg ugyanazt az anyagot zongorista és ütős. Hasonlóképp, nem kizárólag a karmesteren múlik a dinamikai összerendezettség! (Ha mindig-mindenkit irányítani kell, ahhoz a százkezü Sívára lenne szükség). Hollerung Gábor a Bartók-műben tudott zenekarával legeredményesebben együttműködni. Az ütősök örülhettek az igényes szolisztikus szereplés lehetőségének, a külföldi zongoristák a Bartók-mű aktív megismerésének (a többszöri eljátszás lehetősége számukra hatványozott haszonnal járna!) – a közönségnek annyi jutott, hogy a ritkán hallható verzióval élő előadásban találkozhatott.

Mint ez várható volt, a legnagyobb tetszést Webber: Requiemje váltotta ki. Kirkósa Orsolya, László Boldozsár, valamint a Kodály Zoltán Kórusiskola gyerekszólístái: Horváth András és Horváth Péter, valamint a Budapesti Akadémiai Kórustársaság lelkesen működött közre a kompozíció megszólaltatásában. S ha néha zavaró is volt a közreműködők kvalitásának kiegyenlítetlensége, maximálisan kárpótolt ezért az az értő interpretáció, amely a mű eleve ismertségéből adódott. Tehát, ezúttal mindenki nagyonis tudta, mi a szerepe a művész adott részének megszólaltatásakor. Amiben biztosak lehetünk előre: a leghatásosabbak a ritmikus karakterű tételek illetve szakaszok voltak. Hollerung Gábor és együtteseinek közös erényei a jól megválasztott műsorokban rendkívül gyümölcsözőek – s a karmester szervezőképességének hála, erről az országhatárainkon túli zenehallgatók is gyakran tudomást szerezhetnek.

* * *

Felvételről hallgattam meg azt a jubileumi koncertet, melyre október 10-én került sor a Zeneakadémián. Az ünnepelő Károli Gáspár Református Egyetem megrendelésére készült Draskóczy László: Károli-kantátája. A szerző-vezényelte ősbemutató után Mendelssohn: II. (Lobgesang) szimfóniája szerepelt a **Debreceni Filharmonikus Zenekar** műsorán, Berkesi Sándor vezényletével. A kantáta narrátora Bánffy György volt, a szólisták: Borsos Edit, Szilágyi Zsolt, Meláth Andrea és Basky István. Mint a hasonló ünnepi alkalmakkor, itt is több együttes vett részt a kóruszólamok előadásában: a Református Egyetem Egyesített Kórusa, a Debreceni Kollégiumi Kántus, a Partiumi Keresztyén Egyetem Vegyeskara és a Károli Gáspár Református Egyetem Soli Deo Gloria Kórusa.

A zenekar számára Draskóczy kantátájában a narrátor-szakaszokat követő illusztratív közjátékok kifejező megszólaltatása jelentette a fő feladatot, tehát az intermezzók előadásához a különböző stílustörténeti korszakok programzene-értelmezésével is tisztában kellett lenniük. Néha hangulatfestésre, máskor a szövegek-kínálta képek megjelenítésére nyílt lehetőségük. A kantátában érvényesül az a szimbolikus gesztus is, hogy az ének: felfokozott beszéd; a szolisztikus tétel díszes dallama mintegy szemléletesen megemlésezi a gondolati tartalmat. Hasonlóképp indokolt esetenként az éneklő közösség szerepeltetése, az egyetértés néha már-már hitvallás erejű kinyilatkoztatásával. A közönség-

get közösséggé formáló zárótétel (Erős vár a mi Istenünk) kollektív megszólaltatása nyilvánvalóan sohasem téveszti el hatását! A mintegy félórás mű megszólaltatható tempóban is – ám mindenkor alapfeltétel a felkészült muzikusokból álló zenekar.

A Debreceni Filharmonikus Zenekar számára e koncerten azonban mégiscsak a Mendelssohn-mű jelentette a kihívást, melyben az egyes szólások, hangszercsoportok illetve szólóhangszerek időről-időre szólístaként emelkedhetnek ki a jól megmunkált zenekari háttérből. Talán az ünnepi légkörnek is része volt abban, hogy mindvégig példamutatóan intenzív muzikálást hallhatunk. Tehát, a kíséret nem degradálódott mellékessé-elhanyagoltá, hanem éppenséggel lehetőséget adott a játékosok fogékonyágának kifejezésére: öröm hallani az egymásbafonódó szólásokat, ahogyan egyre-másra adogatják egymásnak a motívumokat, a hangszín-változások árnyalják a zenei anyag tónusát. Az ismétlések általi fokozásokkal monumentális tabló megjelenítésére is képesek, oly módon, hogy nem vesznek el a részletek kidolgozása során. Külön öröm, hogy a hangzás mindig tagolt; lélegzik a zene – Berkesi Sándor „megénekelte” a hangszereseket. A dinamikai felépítettségre sem lehet panaszunk; magvasak a leheletfinom hangzások is – és hasonlóképp gyönyörköd-tetőek a görcsös erőlködést nélkülöző, természetesen kifejlődő, harsogó csúcspontok is.

Felvételről hallgatva is meggyőző volt a két mű előadása – s érthető-indokolt volt mindkét hosszú tetszésnyilvánítás. Esetlegességek persze akadnak, ám ezek felett a helyszínen minden bizonnyal elsiklott a figyelem. A felvétel többszöri meghallgatása során viszont az a meggyőződés alakulhat ki, hogy mindenképp érdemes lenne a közeljövőben többször ismételt fellépni ezzel a műsorral, s akkor kevés többlet-energiával akár élő-felvétel is készülhetne belőle (vagy, anyagi ráfordítással: értékes stúdió-felvétel). Megérdemelnék az előadók – megéne a zenekedvelők számára!

* * *

Október 20-án először hallottam a **BM Duna Szimfonikus Zenekart** a Nemzeti Hangversenyteremben. Valószínűleg számukra is ünnepi alkalmat jelentett e fellépés: felkészült produkcióval jelentkeztek, vezető karmesterük, Deák András irányításával. A Téli bérlet 3. estjének címét (Magyarok a nagyvilágban) leginkább a két fia-

tal (ám korántsem pályakezdő) szólista indokolja: a Berliini Filharmonikus Zenekar szó-lótrombitása, Velencei Tamás és az ugyancsak leginkább Németországban sikereket arató Baráti Kristóf. Hatásos, bár korántsem minden szempontból ideális kezdő műsor-számnak bizonyult Weiner: f-moll szerenádja. Weiner eme egészen korai műve, melyben egészen kivételes hangszínérzék-érzékenysége és hangszerelő tudása mutatkozik meg, rendkívül igényes; állandó-tudatos kontrollt igényel az előadók részéről. Ilyenkor nem elégséges a kigyakoroltak-megtanultak pusztán korrekt reprodukálása, a mindenkori aktív jelenlét elengedhetetlenül szükséges. Ezúttal a II., Scherzo-tétel tűnt hangulatilag megoldatlannak. Annyi szellem, „sziporka” van e muzikában – érdemes lenne maximális kiaknázására törekedni. Elrontani persze nemigen lehet; de a legjobb vicc értékét is növeli a hatásos elmondás!

Ami viszont az első pillanattól megnyerő volt, az a tónus intenzitása. Otthonukban, a BM Duna Palotában egészen másfajta akusztikai körülmények között lépnek fel; itt szerencsére nem rettentek meg a nagy tértől, hanem – a szokásosnál jóval kényelmesebben elhelyezkedve – „bejátszották”, általában arányos hangzással. (Azért a megszorítás, mert a hegedűk „hátrányos helyzete” néha érződött, máskor viszont a dinamikai skála érzékeny árnyalásával maradt adósunk a zenekar.) Arutunjan: Trombitaverseny mintha nem lett volna az előadók szívügye; még a remek szólista sem tudta kellőképp lelkesíteni őket. Itt hiányoltam leginkább a differenciált interpretációt.

Farkas Ferenc: Furfangos diákok – szvitje nem tévesztette el hatását (sem a játékosokra, sem a közönségre). Plasztikusan kidomborodtak a kíséretből az atmoszférateremtő, „fűlbemászó” dallamok, amelyek képesek napokig kísérni a hallgatót. Megintcsak hangzó valósággá vált Farkas Ferenc elleshetetlen titka, a könnyű kézzel felvázolt, ám mindig lekerekített dallamokból épülő forma, megszokhatatlan – már-már feltűnő-mentes – eleganciájával.

A nagy erőpróbát Csajkovszkij: Hegedű-versenye jelentette – itt mindvégig érződött az előadók odaadása, ügyszeretete. Méltóak akartak lenni a gyönyörű hangon játszó szólistához – s feltehetően itt figyelték leginkább az összhangzást. Deák András biztonsági megoldásra törekedett; semmit sem akart kockáztatni, megelégedett azzal, hogy e környezetben többekhez eljut muzikálásuknak az a szintje, amelyre rendszeresen törekednek.

Baráti Kristóf par excellence szólista; ahogyan a pódiumon „viselkedik”, amíg nem játszik, s amikor rá irányul a figyelem, az külön tanulmányt érdemelne. Nincsen egyetlen felesleges gesztusa, mozdulata, a zenére koncentrált, s eléri, hogy partnerei és hallgatói is ezt tegyék. Nemcsak meghódította, hanem egyszersmind „megszelídítette” a közönséget: ráadásával olyan koncentrált csendet sikerült elérnie, amilyenre ritkán van példa a Művészetek Palotája jó akusztikájú koncerttermében (ahol, mint mindenhol, minden irányban terjed a nem mindig zenei indíttatású hang!). Megérdemelten.

* * *

Ünnepélyes hangütéssel kezdődött a **MÁV Szimfonikus Zenekar** Erdélyi Miklós bérleti sorozata. Október 28-án Lajtha László VII. szimfóniájával az 1956-os forradalomra kívántak emlékezni, s a forradalom halottainak emlékére szólaltatták meg Mozart Requiemjét, melynek további „időszerűséget” adott a halottak napja közelsége csakúgy, mint Mozart halálának közeledő évfordulója. Megteremtődött a tragikus nagysággal való szembesülés lehetősége – s időnként érezhetővé is vált.

Gál Tamás a ritkán hallható Lajtha-művet mintha monumentális zenei szárnyasoltárnak képzelné, nem elégedett meg a nagyívű (dallam)vonalakból kialakítható összképpel, hanem a részletek aprólékos kidolgozásra törekedett. Ez a szándék mutatkozott meg a hangzás intenzitálásában, s abban, hogy többnyire plasztikusan megformált anyagok követték egymást. Külön kiemelném, hogy ezúttal elérte célját a gordonkaszólam létszám-növekedése. Ellentétben azzal a sajnos gyakori tapasztalattal, miszerint „a több: kevesebb”, merthogy az azonos szólamos játékosok számának növekedésével arányosan csökken az egy fő által átértett felelősség, ezúttal ténylegesen magvas-tónusos hangzás jött létre. Sikeresen elkerülték a másik bukta-tót is: nem vált vonatottabbá, nehézkesebbé a szólam.

A 20. századi zenét fontolva, ám rendszeresen adagoló műsorpolitikának köszönhetően, a közönség jól fogadta a szimfóniát, amiben szerepe van annak a régi gyakorlatnak is, hogy rendszeresen kézhez kapnak rövid ismertetőt, tehát könnyebben találhatnak fogódzót az ismeretlen-szokatlanhoz is, mint ha pusztán önmagában kellene az auditív élményt zenei élmény- és ismeretanyagukban elhelyezni. A többé-kevésbé kihallható idézetekre, zenei rokonságokra való rámutatás

pedig további lépés az értő zenehallgatás irányába – s ezért nem lehetünk eléggé hálásak olyan korban, amikor az értékek iránti közöny szinte megkérdőjelezi a művészetekkel való foglalkozás létjogosultságát is.

Mozart Requiemjének megszólaltatásában Kertesi Ingrid, Meláth Andrea, Mukk József, Kovács István, valamint a Debreceni Kodály Kórus működött közre. El kellene gondolkodni azon, miképp lenne lehetséges legalább a gyakran hallható oratorikus művek kétnyelvű szövegének a biztosítása (akár időtlenített, olcsó lapokon vagy füzetekben) – az értő hallgató ugyanattól az előadástól összehasonlíthatatlanul többet kapna.

Ezúttal a zenei anyag ismerete kétfunkcionálisan működött: néha jótékonyan átsegítette a

hallgatót az előadás gyengébb pontjain, máskor viszont épp ezért magasra került az elvárás mércéje. Furcsa volt ez az interpretáció; valahogy az anyanyelvisége, a sajátvolta nem érződött. A szöveg hol érthető volt, hol nem, s amikor értettük, nem mindig érződött kifejezőereje, hangulata. Az intenzív hangra való törekvés Kertesi Ingridnél (nála szokatlanul) a szöveg-értés rovására ment, Meláth Andrea pedig mintha legtöbbször megelégedett volna a pregnáns szövegmondás mintaszerű bemutatásával (néha erről „megfeledezve”, őszinte közvetlenséggel énekelt – ilyenkor még erősebben éreztük a különbséget). A Requiem emlékezetes pillanatait többségükben a férfi-szólistáknak köszönhetjük, akik az itt-és-

most gesztusával valóban életet vittek szőlőnkbe. Vegyes érzéseket keltett a Debreceni Kodály Kórus éneke is – ami teljesen hiányzott énekükből: a szépség felmutatására való törekvés. Kidolgozott, megbízható felkészülés, távolságtartó attitűddel – ez utóbbiban gyakran volt partnere a zenekar is. Vajon olyannyira evidensnek veszik a remekmű hatásosságát, hogy feleslegesnek érzik mindenkor újrateljesítést? Vagy csak a szertartás személytelenségét akarták éreztetni? Összességében „súlytalanra” sikeredett – azaz, elmaradt a személyes megrendülés, a katarzis legfeljebb részlegesen sikerült.

Fittler Katalin

CD

A Danubia Szimfonikus Zenekar új CD-felvételéről

Két évvel a „Táncok” című korong után Dohnányi Ernő műveit tartalmazó felvételt kínál a Warner újdonsága (idehaza a Warner Music Hungary, külföldön a Warner Classics terjesztésében). Héja Domonkos vezényletével az op. 19-es Szvit, a Rurallia hungarica és az Amerikai rapszódia csendül fel, tehát egy-egy kompozíció a szerző berlini, magyarországi és amerikai alkotókorszakából. A felvétel össz-élménye: mindenki számára tetszetős, kellemes hallgatnivaló, amit tekinthetünk megkomponált műsornak csakúgy, mint „keresztmetszetnek”, Dohnányi-szöveggyűjteménynek, a szemelvények kronológiai rendjében.

Mint Kiszely-Papp Deborah is rámutat kísérőszövegében, az eltérő vonások mellett könnyen észrevehető az azonos stílusjegyek, tehát olyan jellegzetességek, amelyek elidegeníthetetlenül sajátjai a komponistának. A talán legjellemzőbb kifejezés nem olvasható ugyan, de szerencsére annál inkább kihallható az előadásból: az elegancia. Az a charme, amely általában Héja Domonkos dirigensi stílusában is szinte alapelemnek tekinthető, gyakran realizálódik hangzó valóságga. Ezen belül azért persze lehet diffe-

renciálni, akár oly módon is, hogy mindegyik mű (vagy akár tétel) esetében speciális értékeket fedezünk fel.

Az 1953-ban komponált Amerikai rapszódia valószínűleg sok hazai Dohnányi-kedvelő számára újdonság. A műsor egészében afféle elkönnyítő finálé, könnyed, konfliktusmentes muzsika. Vélhetőleg nem okozott semmiféle problémát az előadóknak, annál is inkább, mivel a hangszereles oly plasztikus, hogy szinte magától épül fel a nagyforma egésze.

A legtöbb „tennivaló” a Szvit megszólaltatásával lehetett kapcsolatos; így, múlt időben, hiszen kiérleltnek ható produkció került rögzítésre. Ennek az interpretációnak egyvalami válhatna még javára: a mű többszöri-gyakori megszólaltatása. Akkor ugyanis még természetesebben élnének a hangszerek a századelő sajátos ízű fordulataival. Mert miközben voltaképp minden a „helyén van”, érződik a „csinálás”. Mint amikor valaki nagyon dialektus-mentesen próbál idegen nyelven artikulálni. Érdekes viszont – és ez a Szvit-előadás egyik nagy erénye –, hogy rendre kihallatszik: a zenekar stílusán-történetileg tökéletesen elhelyezte a művet. Kamatozott tehát a romantikus (és századfordulós) repertoár-ismeretük; a brahmsos fordulatok

például félreérthetetlen biztonsággal csendülnek fel – és a nagylélegzetű művekben való jártasság is meghozta eredményét, amennyiben a gesztus-dallamok sohasem céltalanul ágálnak, hanem még a rövidebb szakaszokban is képesek „távlatosan” szólni.

Személy szerint nekem a legnagyobb örömet a Rurallia hungarica felelősségteljes előadása okozta. Héja Domonkos példás komolysággal kezeli az ismert-népszerű kompozíciók megszólaltatását. Nem elégszik meg a tételek újrajátszásával, hanem mintegy újrateljesíti, hangzó életre kelti őket – ami által azt éri el, hogy a hallgató sem csupán felidézi/átismétli korábbi hangzó élményeit, hanem koncentráltan figyel. Érdemes is, hiszen mindegyre új részlet-szépségeket fedezhetünk fel!

A felvétel a Művészetek Palotája Nemzeti Hangversenytermében, még a próbaüzemi időszakban, 2005 februárjában készült. E ténynek kordokumentum-értéke lehet, s egyben fel is menti a vállalkozó szellemű résztvevőket a minőségi kritika alól. A Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem AVISO Stúdiójának munkatársai – csakúgy mint bárki más – helyismeret nélkül vállalkoztak a feladatra. A terem akusztikáját tehát nem minősíti a hangzás – csak annyit regisztrál: így módon tudunk élni, az adott időpontban, az új helyszín-kínálta lehetőségekkel.

Fittler Katalin

